

## LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 22/2001 vp

### Hallituksen esitys oikeusapulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Eduskunta on 30 päivänä toukokuuta 2001 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen oikeusapulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2001 vp).

##### *Lakialoitteet*

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä seuraavat aloitteet:

- lakialoitteen laiksi valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 7 §:n muuttamisesta (LA 29/1999 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 29 päivänä huhtikuuta 1999,
- lakialoitteen laiksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta (LA 67/1999 vp — Anneli Jäättenmäki /kesk ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 10 päivänä kesäkuuta 1999,
- lakialoitteen laiksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta (LA 102/1999 vp — Kimmo Kiljunen /sd), joka on lähetetty valiokuntaan 22 päivänä syyskuuta 1999,
- lakialoitteen laiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:n muuttamisesta (LA 116/2001 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 17 päivänä lokakuuta 2001.

##### *Asiantuntijat*

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, lainsäädäntöneuvos Maarit Vallinen ja hallitussihteeri Merja Muilu, oikeusministeriö
- hallitusneuvos Kristian Tammivuori ja ylitar kastaja Johanna Rihto-Kekkonen, kauppa- ja teollisuusministeriö
- eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimaja
- oikeusneuvos Kari Raulos, korkein oikeus
- presidentti Esko Oikarinen, Rovaniemen hovioikeus
- käräjätuomari Kari Lappi, Helsingin käräjäoikeus
- käräjätuomari Hanna Jaakonsaari, Mikkelin käräjäoikeus
- esittelijäneuvos Marina Äimä, korkein hallinto-oikeus
- hallinto-oikeustuomari Matti Hahto, Vaasan hallinto-oikeus
- vanhempi vakuutustuomari Seppo Kurki, vakuutusosasto
- valtiosyyttäjä Christer Lundström, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- apulaisjohtaja Riitta Ryhänen, Kilpailuvirasto
- velkaneuvoja Jorma Pesonen, Kuluttajavirasto
- johtava yleinen oikeusavustaja Antero Ahola, Helsingin oikeusaputoimisto
- johtava yleinen oikeusavustaja Liisa Vehmas-Turunen, Turun oikeusaputoimisto
- puheenjohtaja Timo Havu, eläkelautakunta
- puheenjohtaja Outi Antila, tapaturmalautakunta

- puheenjohtaja Pekka Humalto, tarkastuslautakunta
- hallituksen puheenjohtaja Matti Manner, Suomen Asianajajaliitto
- puheenjohtaja Kenneth Gallen-Kallela, Suomen Lakiasiaintoimistojen liitto
- johtaja Lea Mäntyniemi, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto
- puheenjohtaja, asianajaja Matti Wuori, Ihmis-oikeusjuristit ry
- käräjätuomari Olli Kyrö, Käräjäoikeustuomarit ry
- puheenjohtaja Lasse Lehtinen, Suomen Oikeusapulakimiehet ry
- puheenjohtaja Tomi Nummela, Velkaneuvonta ry
- puheenjohtaja Juha Niemi-Pynttari, Yleiset Oikeusavustajat ry
- dosentti, oikeustieteen tohtori Jaakko Jonkka

- professori Olli Mäenpää.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Tiehallinnon keskushallinto
- Suomen Kuntaliitto
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- Suomen Maanmittausinsinöörien Liitto ry
- asianajaja Markku Fredman.

### **Viitetieto**

Eduskunta on 23 päivänä marraskuuta 2001 hyväksynyt toisessa käsittelyssä lain mielenterveyslain muuttamisesta. Lakiin sisältyy mielen-terveyslain 27 §, jota ehdotetaan muutettavaksi myös nyt käsiteltävänä olevan esityksen 12. lakiehdotuksessa. Hyväksytyn, mutta vielä vahvistamattoman lain ja esityksen yhteensovittamiseksi on 12. lakiehdotusta muutettava.

## **HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITTEET**

### **Hallituksen esitys**

Esityksessä ehdotetaan nykyinen oikeusapu ja maksuton oikeudenkäynti korvattavaksi uudella yhtenäisellä oikeusapujärjestelmällä, jonka puitteissa annettaisiin valtion varoin oikeusapupalveluja niitä tarvitseville kansalaisille. Ehdotetun oikeusapulain perusteella oikeusapua voitaisiin antaa sekä tuomioistuimessa käsiteltävissä että muissa oikeudellisissa asioissa sellaisille kansalaisille, joiden ei voida olettaa taloudellisen asemansa vuoksi kykenevän kokonaisuudessaan vastaamaan tarvitsemansa oikeusavun kustannuksista.

Oikeusapuun omavastuuosuutta vastaan oikeutettujen piiriä ehdotetaan laajennettavaksi selvästi nykyisestä. Oikeusapuun oikeuttavia kuukausittaiseen käyttövara perustuvia tulorajoja ehdotetaan korotettaviksi 400 eurolla (n. 2 400 markalla), ja oikeusavun suhteellisia omavastuuosuuksia ehdotetaan hieman alennettavaksi nykyisestä. Tämän seurauksena nykyistä selvästi suurempi osa kansalaisista olisi oikeutettu oikeusapuun ainakin osakorvausta vastaan. Oikeusapuun oikeuttavista tulorajoista säädet-

täisiin valtioneuvoston asetuksella. Oikeusavulle asetettaisiin sadan tunnin katto. Oikeusapua ei annettaisi, jos hakijalla on asian kattava oikeusturvavakuutus.

Oikeusavun antamisesta vastaisivat valtion oikeusaputoimistot ja yksityiset lakimiehet. Kuten nykyisinkin muissa kuin tuomioistuimessa käsiteltävinä olevissa asioissa oikeusapua valtion varoin antaisivat pääsääntöisesti valtion oikeusaputoimistoissa työskentelevät oikeusavustajat. Heidän ammattinimikkeensä ehdotetaan muutettavaksi julkiseksi oikeusavustajaksi. Yksityisten lakimiesten oikeutta antaa valtion varoin oikeusapua ehdotetaan laajennettavaksi yleisten tuomioistuinten ja hallintotuomioistuinten lisäksi kaikkiin erityistuomioistuihin.

Oikeusavun myöntämisestä päättäisi oikeusaputoimisto. Pääasiaa käsittelevä tuomioistuin päättäisi käsittelemässään asiassa palkkion määräämisestä yksityiselle avustajalle ja oikeusavun saajan omavastuuosuuden määrästä. Muissa kuin tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa näistä päättäisi julkinen oikeusavustaja.

Oikeusaputoimiston päätökset olisi mahdollista saattaa sen tuomioistuimen tutkittaviksi, joka on toimivaltainen käsittelemään pääasian. Jos oikeusapuasia ei liity tuomioistuimessa käsiteltävään pääasiaan, se saatettaisiin hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Tuomioistuimen oikeusapuratkaisuun haettaisiin muutosta samassa järjestyksessä kuin pääasiaan. Niin sanotuissa ulkoprosessuaalisissa asioissa muutosta haettaisiin hallintolainkäytön järjestyksessä.

Oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa koskevia kelpoisuusvaatimuksia ehdotetaan ajanmukaistettavaksi ja yhdenmukaistettaviksi niin, että näissä tehtävissä voisivat pääsääntöisesti toimia vain asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Esitys liittyy valtion vuoden 2002 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2002.

### **Lakialoitteet**

Lakialoitteessa LA 29/1999 vp ehdotetaan lisättäväksi valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 7 §:ään säännös, jolla kielletään yleisen oikeusavustajan sivutoimet.

Lakialoitteessa LA 67/1999 vp ehdotetaan muutettavaksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:ää siten, että maksuton oikeudenkäynti voitaisiin myöntää myös vakuutusoidessa käsiteltäviin asioihin.

Lakialoitteessa LA 102/1999 vp ehdotetaan muutettavaksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:ää siten, että rikosasiassa asianomistajalle voitaisiin myöntää maksuton oikeudenkäynti riippumatta hänen taloudellisesta asemastaan.

Lakialoitteessa LA 116/2001 vp ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:ää siten, ettei asianajaja tai yleinen oikeusavustaja olisi ensisijaisessa asemassa oikeudenkäyntiavustajaa määrättäessä. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntiavustajaksi voitaisiin määrätä asianajaja, yleinen oikeusavustaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä.

## **VALIOKUNNAN KANNANOTOT**

### ***Yleisperustelut***

Yleisen oikeusavun ja maksuttoman oikeudenkäynnin järjestelmiä uudistettiin viimeksi vuonna 1998 voimaan tulleella julkisen oikeusapujärjestelmän osittaisuudistuksella. Uudistusta koskevaa hallituksen esitystä käsitellessään lakivaliokunta päätyi siihen, ettei yleistä oikeusapujärjestelmää ja maksutonta oikeudenkäyntiä yhdistetä yhdeksi järjestelmäksi eikä yksityisen oikeudenkäyntiavustajan pätevyysvaatimuksia muuteta (LaVM 17/1997 vp). Valiokunta ei tuolloin pitänyt osittaisuudistusta riittävänä, vaan katsoi, että asian valmistelua on nopeassa tahdissa jatkettava. Valiokunta asetti tavoitteeksi muuttaa oikeusapu kansalaisoikeudeksi, luoda yhtenäinen oikeusapujärjestelmä, saattaa koko

hallintoprosessi oikeusavun piiriin ja tarkastella ja uudistaa kokonaisvaltaisesti oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusehtoja.

Käsiteltävänä oleva esitys laajentaa julkisin varoin kustannettua oikeusapua merkittäväällä tavalla uusiin kansalaispiireihin. Laajennus koskee sekä korvauksetonta että osakorvausta vastaan annettavaa oikeusapua. Oikeusavun piiriin kuuluu nykyisin noin 44 prosenttia kotitalouksista. Uudistuksen myötä sen piiriin tulee arviolta kolme neljäsosaa kotitalouksista. Uudistus merkitsee siten julkisen oikeusavun muuttamista kansalaisoikeuden suuntaan. Myös muilta osin valiokunnan kirjaamat tavoitteet ovat tulleet huomioiduiksi. Yhtenäinen oikeusapujärjestelmä korvaa maksutonta oikeudenkäyntiä ja yleistä oikeusapua koskevat järjestelmät. Eri-

tyistuomioistuimia koskevat rajoitukset poistetaan, jolloin myös yksityiset avustajat voivat antaa oikeusapua kaikissa tuomioistuimissa.

Valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja taroituksenmukaisena ja puoltaa esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

#### *Oikeus valita avustaja*

Asianosaisen oikeus valita itse oikeudenkäyntiasiamies ja -avustaja on tärkeä periaate perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kulmakivi. Esityksellä edistetään tämän oikeuden toteutumista siten, että myös yksityiset lakimiehet voivat antaa valtion kustantamaa oikeusapua sellaisissa erityistuomioistuimissa, joissa se ei ole nykyisin mahdollista. Avustajaa koskevaa valinnanvapautta ei sen sijaan ehdoteta laajennettavaksi ns. ulkoprosessuaalisiin asioihin. Nämä ovat asioita, joita ei ole mahdollista saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi ja hallinto- tai hallintolainkäyttöasioita, joita käsitellään erilaisissa lautakunnissa sekä vastaavissa elimissä. Rajausta vastaa nykyistä tilannetta, sillä muissa kuin tuomioistuinasioissa yleistä oikeusapua antaa pääsääntöisesti yleinen oikeusavustaja.

Yksityisen sektorin jättämistä oikeusavun ulkopuolelle ulkoprosessuaalisten asioiden osalta on arvosteltu. Sen on katsottu rajoittavan asianosaisen vapautta valita itselleen avustaja ja vääristävän kilpailua julkisen sektorin hyväksi. Sitä on myös pidetty ristiriitaisena kilpailulainsäädännön tavoitteiden ja julkisen palvelutuotannon markkinaehtoistamisen kanssa.

Esityksessä katsotaan, että ulkoprosessuaalisten asioiden keskittäminen oikeusaputoimistoihin on sopusoinnussa perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Rajoitusta perustellaan sillä, että valtion oikeusaputoimistot on perustettu nimenomaan tarjoamaan yhteiskunnan kustantamaa oikeudellista peruspalvelua. Oikeusavun laajentaminen yksityiselle sektorille aiheuttaisi kokonaiskustannusten kasvua. Lisäksi valtion oikeusaputoimistoissa on kapasiteettia, jota voi-

daan käyttää ulkoprosessuaalisten asioiden hoitamiseen.

Valiokunta pitää oikeusapulainsäädännön uudistamista tärkeänä. Uudistus vahvistaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytyksiä. Se edistää oikeusturvan toteutumista, koska asianosaisilla on aikaisempaa laajemmin oikeus saada julkisin varoin kustannettua apua oikeudellisissa asioissaan.

Oikeusavun laajentaminen aikaisempaa suuremmalle osalle väestöstä merkitsee julkisen oikeusavun kustannusten kasvua. Esityksen perusteluissa arvioidaan poikkeuksellisen laajasti esityksen kustannusvaikutuksia. Uudistuksen valtiontaloudellisista kustannusvaikutuksista on kuitenkin vaikea esittää tarkkaa arviota. Kustannusten kasvun rajoittaminen on välttämätöntä, ja koska vaikutusten arviointi on epävarmaa, on ulkoprosessuaalisten asioiden rajaamista ensi sijassa valtion oikeusaputoimistojen tehtäväksi pidettävä perusteltuna. Valiokunta yhtyy esitykseen kirjattuun käsitykseen, että yksityisen avustajajärjestelmän laajentamisesta on perusteltua pidättäytyä, kunnes järjestelmän laajentamisen vaikutuksista on saatu kokemuksia.

Valiokunta on samaa mieltä myös siitä, että on järjestettävä asianmukainen seuranta uudistukselle asetettujen oikeuspoliittisten tavoitteiden toteutumisesta ja menojen kertymisestä. Tällöin on tarkasteltava myös, miten julkisin varoin kustannettavan oikeusavun tarjontaa voidaan kehittää ja onko ulkoprosessuaalisia asioita koskeva rajausta tarpeellinen. Valtion oikeusaputoimistojen ja yksityisten lakimiesten palvelut täydentävät toisiaan ja tarjoavat kansalaiselle mahdollisuuden valita itselleen avustajan, johon hän luottaa. Seurannan yhteydessä on syytä selvittää, millä vaihtoehtoisilla keinoilla oikeusapukustannusten kasvua voidaan hillitä. On esitetty, että käyttökelpoinen keino voisi olla esimerkiksi terveydenhuollossa käytetyt enimmäiskorvaustaksat. Kilpailutilanteen kannalta ongelmallisena on pidetty nykyistä arvonlisäverojärjestelmää, joka korottaa yksityisten lakimiesten tarjoamien palveluiden kustannuksia. Valiokunta esittää asioita koskevan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan 1. lausumaehdotus*).

*Valtion oikeusaputoimistot*

Julkinen oikeusapujärjestelmämme valtion oikeusaputoimistoinen on kansainvälisesti poikkeuksellinen. Yleinen oikeusaputoimisto on jokaisessa 68 käräjäoikeuspiirissä. Yleisiä oikeusavustajia on noin 220, joista noin 117 on asianajajaliiton jäseniä. Järjestelmää ei ole kyseenalaistettu eikä ole esitetty epäilyjä palvelujen korkeatasoisuudesta tai siitä, että yksityisen ja julkisen sektorin palveluiden taso eroaisi toisistaan. Valiokunnan käsityksen mukaan julkisen ja yksityisen sektorin työ vastaa vaativuudeltaan ja laadultaan toisiaan. Tämän vuoksi on asianmukaista, että julkisten oikeusavustajien palkkauksessa otetaan huomioon tehtävien vaativuus ja ammattitaito, jolloin turvataan myös julkisen sektorin kyky turvata osaavan henkilöstön saatavuus.

Oikeusaputoimistot olivat aikaisemmin kunnallisia ja ne valtiollistettiin vuonna 1998. Samalla oikeusaputoimistojen määrä väheni 160:stä noin 70:een. Tuolloin valiokunta huomautti, että toimistojen vähentämisestä seuraa väistämättä, että palveluiden saatavuus harvaan asutuilla alueilla vaikeutuu. Tämän vuoksi valiokunta edellytti, että ainakin niihin kuntiin, joissa nyt on oikeusaputoimisto, järjestetään joko sivutoimisto tai sivuvastaanotto, jossa oikeusavustajilla on riittävät ja tarkoituksenmukaiset vastaanottoajat. Nyt ehdotetaan, että oikeusapu ulotetaan aikaisempaa suurempaan osaan kansalaisia. Valiokunta pitää tärkeänä, että kansalaisten yhtäläinen oikeus oikeusapuun turvataan huolehtimalla myös palvelujen alueellisesta saatavuudesta.

Uusi järjestelmä, jossa on yhdistetty maksutonta oikeudenkäyntiä ja yleistä oikeusapua koskevat järjestelmät, rakentuu organisatorisesti valtion oikeusaputoimistojen ja tuomioistuinten varaan. Järjestelmän laajentamisen seurauksena valtion oikeusaputoimistojen hoidettavaksi tulee nykyistä enemmän oikeusapuasioita.

Esityksen perusteluiden mukaan valtion oikeusaputoimistojen työmäärä on viime vuosina vähentynyt. Sen vuoksi valtion oikeusaputoimistojen katsotaan kykenevän suoriutumaan niille tulevista lisätehtävistä nykyisellä henki-

löstöllään. Saadun selvityksen mukaan oikeusaputoimistojen voimavarat eivät ole jakaantuneet niin tasaisesti, etteikö ongelmia voisi syntyä. Valiokunnan käsityksen mukaan työmäärän lisääntymistä ja henkilökunnan oikeaa kohdentumista on vaikea etukäteen arvioida. Tämän vuoksi valiokunta yhtyy esityksessä esitettyyn tarpeeseen seurata työ- ja asiamäärien kehitystä oikeusaputoimistoissa ja tarvittaessa tarkistaa henkilöstömäärää ruuhkautumisen estämiseksi ja palveluiden turvaamiseksi. Valiokunta esittää mainittuja asioita koskevan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan 2. lausumaehdotus*).

*Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusehdot*

Uudistettaessa edellisen kerran oikeusapujärjestelmää hallitus esitti myös oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusehtojen tiukentamista. Valiokunta ei tuolloin hyväksynyt muutoksia ja eduskunta hylkäsi niitä koskevat lakiehdotukset. Mietinnössään valiokunta tarkasteli oikeudenkäyntiasiamiestä ja oikeusavustajia koskevia säännöksiä ja totesi pätevyysvaatimusten vaihtelevan pykälittäin. Valiokunta katsoi olevan välttämätöntä, että oikeudenkäyntiasiamiestä ja oikeudenkäyntiavustajia koskevat säännökset otetaan tarkasteltaviksi yhtenä kokonaisuutena siten, että ihmisoikeussäännökset, prosessin laatuvaatimukset ja kilpailulainsäädännön näkökohdat yhteen sovittaen säännökset uudistetaan ja saatetaan ajan tasalle.

Käsiteltävänä olevan esityksen perusteluissa käydään yksityiskohtaisesti läpi asiamiehen ja avustajan pätevyysvaatimusten lähtökohtia. Näistä lähtien päädytään siihen, että eri seikat korostavat pätevyydelle asetettavia vaatimuksia ja puoltavat niiden kiristämistä. Nykyisten varsin avointen kelpoisuusvaatimusten sijaan on tarpeen säätää todelliset kelpoisuusvaatimukset sekä yleiseen prosessilakiin että julkiseen oikeusapuun. Eri näkökohdat puoltavat sellaisten asiamiesten ja avustajien sulkemista sekä yksityisten että julkisten oikeusapupalvelujen tarjoajien piiristä, joilla ei ole toimen asianmukaisen hoitamisen vaatimaa ammatillista osaamista. Koska oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avusta-

jan tehtävänä on päämiehensä avustaminen nimenomaan oikeudellisissa kysymyksissä, häneltä on esityksen mukaan perusteltua edellyttää perehtyneisyyttä juuri näihin kysymyksiin ja niiden riittävää hallitsemista. Silloin, kun asianosainen ei itse kykene hoitamaan oikeudellista asiaansa vaan hän tarvitsee oikeusavustajaa, hänen etujensa asianmukainen varteenottaminen nykyaikaisessa rikos- ja riitaprosessissa edellyttää avustajalta oikeustieteellisen perustutkinnon suorittamista.

Ottaen huomioon aikaisemmat kannanotonsa, hallituksen esityksen perusteluissa esitetyt näkökohdat ja kuulemiensa asiantuntijoiden mielipiteet valiokunta pitää perusteltuna, että oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan pätevyysvaatimuksia tiukennetaan esityksessä ehdotetuvin tavoin. Valiokunta ehdottaa jäljempänä pätevyysvaatimuksia koskeviin säännöksiin ainoastaan eräitä yksityiskohtia koskevia muutoksia.

## ***Yksityiskohtaiset perustelut***

### **1. Oikeusapulaki**

#### *1 luku. Oikeusavun sisältö*

**3 §. Oikeusavun taloudelliset edellytykset.** Pykälän 1 momentissa säädetään mm., miten oikeusavun hakijan taloudellista asemaa arvioidaan. Arvioinnissa otetaan huomioon hakijan ja hänen puolisonsa tai hänen kanssaan avioliitonomaisissa olosuhteissa elävän tulot, menot ja varallisuus. Säännöksessä ei mainita rekisteröidystä parisuhteesta eläviä. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 3 luvun 8 §:n 4 momentin mukaan laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee aviopuolisoa, sovelletaan myös rekisteröidyn parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä. Säännöksen perusteella on selvää, että oikeusavun taloudellisia edellytyksiä arvioitaessa aviopuolisot ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolet rinnastetaan tässä yhteydessä toisiinsa.

Valiokunta ehdottaa momenttiin joitain kielellisiä tarkistuksia.

**7 §. Oikeusavun rajoitukset.** Pykälässä säädetään, milloin oikeusapua ei anneta. Valiokunta ehdottaa, että pykälän sanamuotoa tiivistetään tarpeettoman toiston välttämiseksi.

#### *2 luku. Oikeusapupäätös*

**11 §. Oikeusavun myöntäminen.** Pykälän 1 momentin sanamuodon mukaan oikeusavun myöntämisestä päättää oikeusaputoimisto. Tämä sääntö ei ole kuitenkaan poikkeukseton. Esimerkiksi esityksen 6.—8. ja 12. lakiehdotuksen mukaan sotilasoikeudenkäyntiasioissa ja vankilaoikeuden käsittelemissä asioissa oikeusavun myöntämisestä päättää jatkossakin tuomioistuimien. Pääsäännöstä poikkeaminen on tarkoituksenmukaista mm., koska näissä laeissa säädetään, ettei erillistä varallisuusselvitystä pääsääntöisesti tarvita. Tämän vuoksi päätöksenteon siirtäminen tuomioistuimelta oikeusaputoimistolle ei ole perusteltua.

**12 §. Oikeusapumaksu.** Pykälän 1 momentissa säädetään oikeusapumaksusta. Valiokunta ehdottaa, että momentin säännökset jaetaan selkeyden vuoksi kahdeksi virkkeeksi.

**13 §. Oikeusavun alkamisajankohta ja kesto.** Pykälän momenttijako on virheellinen. Lakiehdotuksen 1 momentti on jaettava kahtia, jolloin ehdotettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi ja 3 momentti uudeksi 4 momentiksi. Tämän jälkeen momenttijako vastaa perusteluista ilmenevää tarkoitusta.

**16 §. Oikeusapupäätöksen muuttaminen ja oikeusavun lakkaaminen.** Pykälän momenttijako on virheellinen. Pykälän 2 momentti on jaettava 2 ja 3 momentiksi, jolloin ehdotettu 3 momentti siirtyy uudeksi 4 momentiksi. Tämän jälkeen jako vastaa perusteluista ilmenevää tarkoitusta.

#### *3 luku. Korvaukset*

**19 §. Todistelukustannusten korvaaminen eräissä tapauksissa.** Valiokunta ehdottaa pykälän sanajärjestyksen muuttamista säännöksen selkeyttämiseksi.

20 §. *Omapastuuosuuden määrääminen.* Pykälä sisältää säännökset oikeusavun saajan omapastuuosuuden laskemisesta ja maksuvelvollisuuden tuomitsemisesta.

Valtio ei enää vastaa oikeusapua osakorvausta vastaan saavan omapastuuosuuden maksamisesta yksityiselle avustajalle, vaan oikeusavun saaja suorittaa omapastuuosuuden suoraan avustajalleen. Käytännössä yksityinen avustaja joutuu itse perimään omapastuuosuuden päämieheltään, ellei tämä vapaaehtoisesti sitä maksa.

Vähentääkseen muutoksesta yksityisille avustajille mahdollisesti aiheutuvaa haittaa 2 momentissa on säännös, joka mahdollistaa sen, että yksityinen avustaja saa omapastuuosuuden osalta ulosottokelpoisen täytäntöönpanoperusteen eli tuomion. Tällöin avustajan ei tarvitse nostaa erillistä kannetta oikeusapua saanutta päämieheltään vastaan, jos tämä ei vapaaehtoisesti suorita omapastuuosuuttaan. Ketään ei voida tuomita suorittamaan saatavaa ilman, että hänelle varataan tilaisuus lausua asiasta. Tämän vuoksi momentissa edellytetään, että oikeusapua saaneelle on varattava tilaisuus lausua laskun oikeellisuudesta.

Jos päämies ei ole saapuvilla oikeudenkäynnissä eikä hän ole kirjallisesti ottanut kantaa avustajansa laskuun, tuomiossa voidaan määrätä omapastuuosuudesta siten kuin 1 momentissa säädetään. Tällöin tuomiossa todettaisiin omapastuuosuuden määrä, mutta oikeusavun saajaa ei velvoiteta suorittamaan kyseistä summaa avustajalleen. Täytäntöönpanoa varten avustajan on silloin ensin hankittava tuomioistuimelta suoritustuomio.

Säännöstä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi siten, että tuomioistuimen olisi annettava suoritustuomio myös silloin, kun ei ole onnistuttu varaan päämiehelle tilaisuutta tulla kuulluksi. Tällöin tuomioistuin vain laskee omapastuuosuuden määrän vahvistetun avustajan palkkion ja kulukorvauksen perusteella. Omapastuuosuuden summan osalta tuomiolla on todistusvaikutus.

Pykälää soveltavat sekä oikeusaputoimistot että tuomioistuimet päättäessään omapastuuosuudesta. Pykälän 2 momentti sääntelee ensi-

jaisesti tilannetta, jossa asia on ollut tuomioistuimessa käsiteltävänä ja avustajana on toiminut yksityinen oikeusavustaja. Momentin viimeisen virkkeen mukaan muussa kuin edellä mainitussa tapauksessa oikeusaputoimisto määrää omapastuuosuuden suuruuden. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että oikeusaputoimisto määrää 1 momentin mukaisesti omapastuuosuuden suuruuden, kun avustajana on toiminut julkinen oikeusavustaja, riippumatta siitä, onko asia ollut tuomioistuimessa käsiteltävänä tai onko se ns. ulkoprosessuaalinen asia. Oikeusaputoimisto määrää omapastuuosuuden suuruuden myös silloin, kun yksityinen oikeusavustaja on antanut oikeusapua asiassa, joka ei ole ollut tuomioistuimen käsiteltävänä.

Pykälästä puuttuu säännös viivästyskorosta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että uudeksi 3 momentiksi lisätään korkosäännös.

21 §. *Korvauksen periminen ulosottoteitse ja viivästyskorko.* Valiokunta ehdottaa, että 1 momentista poistetaan virheellinen maininta yleisestä oikeusavusta ja 2 momentista korkolain säädösnumero, koska laki mainitaan ensimmäisen kerran 20 §:ään lisättävässä 3 momentissa.

#### 4 luku. Muutoksenhaku

24 §. *Oikeusaputoimiston päätöksen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi.* Oikeusaputoimiston oikeusapulain nojalla tekemiin päätöksiin ei saa ehdotetun 3 momentin mukaan hakea muutosta valittamalla. Säännösehdotus on ristiriidassa 2. lakiehdotuksen 12 §:n 1 momentin kanssa. Sen perusteella johtavan julkisen oikeusavun rahalaitokselle tekemästä tietojensaantia koskevasta pyynnöstä saa hakea muutosta valittamalla. Valiokunta ehdottaa, että 3 momenttiin lisätään poikkeussäännöksiä koskeva maininta.

26 §. *Muutoksenhaku.* Valiokunta ehdottaa pykälään kielellistä tarkistusta.

27 §. *Käsittely tuomioistuimessa.* Pykälän momenttijako on virheellinen. Pykälä on jaettava

kahdeksi momentiksi, jolloin se vastaa perusteluista ilmenevää tarkoitusta.

#### 5 luku. Erinäiset säännökset

29 §. Tarkemmat säännökset ja 31 §. Siirtymäsäännökset. Valiokunta ehdottaa pykälisiin kielellisiä tarkistuksia.

### 2. Laki valtion oikeusaputoimistoista

6 §. Valiokuntakäsittelyn kuluessa on noussut esille kysymys julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä silloin, kun oikeusaputoimisto päättää vastapuolen oikeusavusta. Ehdotuksen mukaan valtion oikeusaputoimistoissa hoidetaan edelleen kahta toisistaan riippumatonta tehtävää. Ne tekevät hallintoviranomaisina oikeusapupäätöksiä soveltaen oikeusapulakia, ja toimistojen julkiset oikeusavustajat toimivat avustajina oikeudellisissa asioissa, joissa asianosaisille on myönnetty oikeusapua oikeusapulain mukaisesti.

Näistä tehtävistä on omat esteellisyssäännökset. Oikeusapupäätösten tekemiseen sovelletaan ehdotetun oikeusapulain 11 §:n esteellisyssäännöksiä. Julkisten oikeusavustajien hoitamiin toimeksiantoihin sovelletaan valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 9 §:n perusteella asianajajan esteellisyssäännöksiä. Tämän asian selventämiseksi valiokunta ehdottaa pykälän täsmentämistä. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että virheellinen momenttijako korjataan jakamalla pykälä kahdeksi momentiksi.

9 §. Tarkoituksena on ollut, että pykälässä on kaksi momenttia. Virheellinen momenttijako on korjattava.

11 §. Pykälässä on momenttivirhe. Pykälä on jaettava kahdeksi momentiksi, jolloin se vastaa perusteluista ilmenevää tarkoitusta.

16 §. Pykälän 2 momentin kumoamissäännöksessä mainitaan väärä laki. Säännöksessä mainittu oikeusaputoimistoista annettu laki 132/1997 on kumottu nykyisellä valtion oikeusaputoimistoista annetulla lailla 106/1998. Momenttia on

korjattava siten, että säädettävällä lailla kumotaan viimeksi mainittu laki.

### 3. Laki oikeudenkäymiskaaren 12 ja 15 luvun muuttamisesta

#### 15 luku. Oikeudenkäyntiasiamiehestä

2 §. Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusehtoja ehdotetaan muutettavaksi siten, että näihin tehtäviin kelpoisia ovat pääsääntöisesti vain asianajajat ja muut oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneet.

Pykälän 1 momentissa säädetään pääsääntöä, josta ovat poikkeuksena ehdotetun 2 ja 3 momentin säännökset. Asianosaisen lähisukulainen tai aviopuoliso voi 2 momentin mukaan toimia asiamiehenä tai avustajana siitä huolimatta, ettei hän ole suorittanut oikeustieteen kandidaatin tutkintoa. Lisäksi 3 momentin mukaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja riidattomia asioita voivat hoitaa muutkin kuin oikeustieteen kandidaatit.

Pykälän 1 momentin mukaan asiamieheksi ja avustajaksi on kelpoinen pääsääntöisesti vain asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö. Lisäksi edellytetään, että hän on rehellinen ja muutoin kyseeseen tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Koska ehdotettu säännös on herättänyt keskustelua, valiokunta toteaa, että asianajajia koskee asianajajista annetun lain (496/1958) 3 §:n mukaiset tiukemmat kelpoisuusvaatimukset. Asianajajan on oltava mm. rehelliseksi tunnettu sekä muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva harjoittamaan asianajajan tointa.

Perusteluiden mukaan rehellisyyden olisi katsottava nykyiseen tapaan puuttuvan ainakin silloin, kun asianomainen on syytteessä tai tuomittu sellaisesta rikoksesta, joka osoittaa asiamieheltä ja avustajalta edellytettävän rehellisyyden puutetta. Valiokunta pitää asiamiehen ja avustajan rehellisyyttä erittäin tärkeänä ominaisuutena. Rehellisyyden arviointi ei ole yksinkertaista. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon eri seikat, eikä perusteluiden käsitystä tule soveltaa yksioi-



koisesti. On harkittava tapauskohtaisesti esimerkiksi rikoksen laatua, teko-olosuhteita ja sitä, kuinka kauan aikaa sitten rikos on tehty sekä sitä, miten henkilö on sen jälkeen käyttäytynyt ja toimillaan osoittanut olevansa rehellinen ja muiden luottamuksen arvoinen.

Momentissa ehdotetaan säilytettäväksi vaatimus asiamiehen ja avustajan täysi-ikäisyydestä. Koska oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneet henkilöt ovat käytännössä yli 18-vuotiaita, voidaan täysi-ikäisyysvaatimus poistaa säännöksestä tarpeettomana.

Velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimii usein talous- ja velkaneuvoja. Talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain (713/2000) 6 §:ssä säädetään hänen kelpoisuusehdoistaan, joihin ei kuulu oikeustieteen kandidaatin tutkinto. Tämän mukaisesti talous- ja velkaneuvoja ei voi ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n mukaan toimia asiamiehenä tai avustajana. Valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että he voivat velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa jatkossakin toimia asiamiehenä tai avustajana. Valiokunta ehdottaa, että 1 momenttiin lisätään säännös, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuudesta voidaan muussa laissa säätää toisin ja että tällainen poikkeussäännös lisätään talous- ja velkaneuvonnasta annettuun lakiin.

Useissa säädöksissä säädetään ns. viranomaisedustuksesta eli siitä, että viranomainen käyttää toimialallaan puhevaltaa tuomioistuimissa. Esimerkiksi alueellisista ympäristökeskuksista annetun asetuksen (57/1995) 8 §:n mukaan ympäristökeskuksen toimialalla valtion etua ja oikeutta valvoo tuomioistuimissa ympäristökeskuksen johtaja tai hänen valtuuttamansa henkilö. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n uudistaminen ei muuta säädöksiin perustuvaa puhevallan käyttöä, koska viranomaisedustuksessa ei ole kyse toimimisesta oikeudenkäymiskaaren tarkoittamana asiamiehenä tai avustajana.

Pykälän nykyinen 2 momentti, jossa säädetään muussa Euroopan talousalueen valtiossa asianajajan tointa harjoittavan henkilön oi-

keudesta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana, ehdotetaan siirrettäväksi sisällöltään muuttamattomana pykälän 4 momentiksi. Hallituksen esityksen antamisen jälkeen 2 momenttia on muutettu lailla 764/2001. Laki liittyy Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin välillä henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta vuonna 1999 tehdyn sopimukseen voimaansaattamiseen. Laki ei ole vielä tullut voimaan ja sen voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella. Nyt käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen ja lain 764/2001 yhteensovittamiseksi valiokunta ehdottaa, ettei 2 momenttia siirretä 4 momentiksi. Tällöin uudeksi 2 ja 3 momentiksi ehdotetut momentit siirtyvät 3 ja 4 momentiksi. Muutoksen johdosta lain johdolausetta on tarkistettava.

Esityksen käsittelyn aikana on ilmennyt, että säännösehdotus oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuudesta on eräissä tapauksissa tarpeettoman tiukka. Valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että uuden momenttijärjestyksen mukaiseen 4 momenttiin lisätään riidattomia hakemusasioita ja kirjaamisasioita koskeva poikkeussääntö. Tällöin muikin kuin oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana esimerkiksi riidattomissa perheoikeudellisissa asioissa, jotka pannaan vireille hakemuksella.

Maa-oikeudesta säädetään kiinteistönmuodostamislain 20 luvussa. Maa-oikeus käsittelee kiinteistötoimituksista tehdyt valitukset. Usein maa-oikeudessa toimii asiamiehenä maanmittausalan koulutuksen saanut henkilö. Mikäli oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n poikkeussäännöksiä ei täydennetä, on myös maa-oikeusasioissa oikeudenkäyntiasiamiehen täytettävä uudet kelpoisuusvaatimukset, koska kiinteistönmuodostamislain 286 §:n mukaan asiamieheen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa oikeudenkäyntiasiamiehestä säädetään. Valiokunta ehdottaa uuden momenttijärjestyksen mukaisen 4 momentin poikkeussäännöksen täydentämistä siten, että maa-oikeusasiassa oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan ei tarvitse olla oikeustieteen kandidaatti.

**4. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun muuttamisesta**

10 §. Pykälän momenttijako on virheellinen. Pykälä on jaettava kolmeksi momentiksi, jolloin jako vastaa voimassa olevan pykälän momenttijakoa.

**7. Laki nuorista rikosentekijöistä annetun lain 15 ja 23 §:n muuttamisesta**

Lakiehdotuksen 15 §:n 2 momentin jälkeen on lisättävä puuttuva 3 momenttia osoittava katkoviiva.

**9. Laki eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain 1 a ja 1 d §:n muuttamisesta****10. Laki eräistä oikeudenkäynneistä kunnan tai kuntainliiton palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnan tai kuntainliiton varoista annetun lain muuttamisesta**

Oikeusapulain 11 §:n mukaan oikeusavun myöntämisestä päättää pääsääntöisesti oikeusaputoimisto. Esityksen 9. ja 10. lakiehdotuksissa ehdotetaan viittaussäännösten lakiteknistä tarkistamista. Molemmissa laeissa on kyse työtehtävään liittyvästä rikos- tai vahingonkorvausoikeudenkäynnistä. Tällaisessa oikeudenkäynnissä tuomioistuimen on määrättävä syytetyn tai vastaajan pyynnöstä oikeudenkäyntiavustaja, jos on ilmeistä, ettei hän kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asian käsittelyssä. Näissä tapauksissa ei ole perusteita poiketa siitä, että oikeusavun myöntämisestä päättää oikeusaputoimisto. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa 9. lakiehdotuksen 1 a §:n 1 momentin ja 10. lakiehdotuksen 2 §:n muuttamista. Lisäksi 10. lakiehdotuksen nimessä oleva kirjoitusvirhe on korjattava ja 2 §:n loppuun on lisättävä 2 momenttia osoittava katkoviiva.

**12. Laki mielenterveyslain 27 §:n muuttamisesta**

27 §. Eduskunta on 23.11.2001 hyväksynyt lain mielenterveyslain muuttamisesta. Tasavallan presidentti ei ole vielä vahvistanut lakia, johon sisältyy myös 27 §. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa, että pykälään tehdään tästä laista johtuvat muutokset ja tarkistetaan johtolause.

**15. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun 2 §:n muuttamisesta (Uusi lakiehdotus)***7 luku. Muutoksenhaku*

2 §. *Toimivaltainen tuomioistuin.* Sen jälkeen kun esitys on annettu eduskunnalle, on maksutomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:ää muutettu lailla 581/2001. Sen mukaan maksuton oikeudenkäynti voidaan myöntää myös rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa. Mainitut valitusasiat koskevat päätöksiä, joilla vangille on määrätty kurinpitörangaistus tai ehdonalaista vapautumista on lykätty.

Oikeusapulaki kattaa myös rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain mukaiset valitusasiat. Koska valitusasiat ovat tuomioistuinasioita, on vangilla oikeus saada oikeusapua oikeusapulain 1 §:n, 6 §:n 1 momentin sekä 7 ja 8 §:n säännösten mukaisesti. Oikeusavun ja avustajan tarve on arvioitava asiakohdaisesti. Esimerkiksi vähäisiä kurinpitörangaistuksia (varoitusta tai yksinäisyys) koskevissa valituksissa henkilö ei pääsääntöisesti tarvitse avustajaa. Silloin kun valitetaan suoritettua ajan menettämisestä, valittajan tulisi yleensä saada avustaja.

Rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan erillistä selvitystä vangin taloudellisista olosuhteista ei tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää. Valitusasioiden osalta ei näin ollen ole käytännön perustetta siirtää oikeusavusta päättämistä oikeusaputoimistolle. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain osalta avustajan määrääminen ei myöskään voi olla riippuvaista siitä, että vanki tekee oikeusapuhakemuksen. Avustajan

määräminen näissä asioissa on rinnastettavissa julkisen puolustajan määräämiseen.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta ehdottaa pykälän 3 momentin muuttamista siten, että käräjäoikeus voi päättää oikeusavun myöntämisestä vangin muutoksenhakuasiaa käsitellessään.

#### **16. Laki talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain muuttamisesta (Uusi lakiehdotus)**

*6 a §. Oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen.* Esityksen 2. lakiehdotuksessa ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa olevia oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusvaatimuksia tiukennettavaksi. Koska on ilmennyt, että velkaneuvojien osalta on perusteltua tarvetta poiketa yleisistä kelpoisuusvaatimuksista, valiokunta on edellä ehdottanut oikeudenkäymiskaaren mainitun säännöksen täsmentämistä poikkeussäännöstä koskevalla maininnalla. Valiokunta ehdottaa, että talous- ja velkaneuvojista annettuun lakiin lisätään uusi 6 a §, jonka mukaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentissa säädettyt kelpoisuusvaatimukset täyttävä talous- ja velkaneuvontaa antava henkilö voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa.

#### **Lakialoitteet**

Käsitlemiensä lakialoitteiden johdosta valiokunta toteaa seuraavaa:

*Lakialoite LA 29/1999 vp.* Valiokunta ehdottaa, että hyväksytään esitykseen sisältyvä 2. lakiehdotus laiksi valtion oikeusaputoimistoista, jolla kumotaan saman niminen laki. Lakialoitteessa ehdotetaan lisättäväksi kumottavan lain 7 §:ään sivutoimikielto. Uuden lain 7 §:ssä säädetään julkisen oikeusavustajan sivutoimista. Säännös ei sisällä ehdotonta sivutoimikieltoa. Valiokunnan kannasta seuraa, että lakialoite on hylättävä.

*Lakialoite LA 67/1999 vp.* Valiokunta ehdottaa, että hyväksytään esitykseen sisältyvä 1. lakiehdotus oikeusapulaiksi, jolla kumotaan maksut-

tomasta oikeudenkäynnistä annettu laki. Lakialoitteessa ehdotetaan muutettavaksi kumottavan lain 1 §:ää. Uuden oikeusapulain mukaan oikeusapua voi saada myös erityistuomioistuimissa, kuten vakuutus oikeudessa, käsiteltäviin asioihin. Valiokunnan kannasta seuraa, että lakialoite on hylättävä.

*Lakialoite LA 102/1999 vp.* Valiokunta ehdottaa, että hyväksytään esitykseen sisältyvä 1. lakiehdotus oikeusapulaiksi, jolla kumotaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettu laki. Lakialoitteessa ehdotetaan muutettavaksi kumottavan lain 1 §:ää. Oikeusavun saannin taloudellisista edellytyksistä säädetään uuden lain 3 §:ssä. Pykälässä ei aseteta asianomistajaa aloitteessa ehdotetulla tavalla oikeusavun saannissa erityisasemaan. Valiokunnan kannasta seuraa, että lakialoite on hylättävä.

*Lakialoite LA 116/2001 vp.* Valiokunta ehdottaa, että hyväksytään esitykseen sisältyvä 4. lakiehdotus, jolla muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:ää. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi yksinomaan terminologisia muutoksia. Valiokunnan kannasta seuraa, että lakialoite on hylättävä.

#### **Päätösehdotus**

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunioittavasti ehdottaa,

*että 5., 6., 8., 11., 13. ja 14. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,*

*että 1.—4., 7., 9., 10. ja 12. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset),*

*että hyväksytään uusi 15. ja 16. lakiehdotus (Valiokunnan uudet lakiehdotukset),*

*että lakialoitteet LA 29/1999 vp, LA 67/1999 vp, LA 102/1999 vp ja LA 116/2001 vp hylätään ja*

*että hyväksytään kaksi lausumaa (Valiokunnan lausumaehdotukset).*

## 1.

## Oikeusapulaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

### Oikeusavun sisältö

1 ja 2 §  
(Kuten HE)

3 §

### *Oikeusavun taloudelliset edellytykset*

Oikeusapua annetaan hakemuksesta korvauksetta tai omavastuuosuutta vastaan hakijan taloudellisen aseman perusteella. Hakijan taloudellinen asema arvioidaan *tekemällä laskelma hänen kuukausittain käytettävissään olevista varoista (käyttövara). Laskelma laaditaan* hakijan ja hänen aviopuolionsa tai hänen kanssaan avioliitonomaisissa olosuhteissa elävän kuukausittaisten tulojen, välttämättömien menojen, varallisuuden ja elatusvelvollisuuden perusteella (*poist.*).

(2 ja 3 mom. kuten HE)

4—6 §  
(Kuten HE)

7 §

### *Oikeusavun rajoitukset*

Oikeusapua ei anneta, jos:

- 1) (*poist.*) asialla on hakijalle vähäinen merkitys;
- 2) (*poist.*) se olisi selvästi tarkoituksetonta verrattuna hakijalle siitä koituvaan hyötyyn;

3) (*poist.*) asian ajaminen olisi oikeuden väärinkäyttämistä; tai

4) (*poist.*) asia perustuu siirrettyyn oikeuteen ja on aihetta otaksua siirron tapahtuneen oikeusavun saamiseksi.

8 ja 9 §  
(Kuten HE)

2 luku

### Oikeusapupäätös

10 §  
(Kuten HE)

11 §

### *Oikeusavun myöntäminen*

Oikeusaputoimisto päättää oikeusavun myöntämisestä, *jollei muussa laissa toisin säädetä*. Jos julkinen oikeusavustaja on esteellinen pääasiassa, oikeusavun hakija ohjataan tekemään hakemus toiseen oikeusaputoimistoon. Hakijan pyynnöstä päätös voidaan kuitenkin tehdä kyseisessä oikeusaputoimistossa, jolleivät olosuhteet edellytä siirtoa. Vastapuolta avustava julkinen oikeusavustaja ei kuitenkaan saa ratkaista oikeusapuhakemusta. Päätös voidaan toimittaa hakijalle tiedoksi postitse. Tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen, jollei muuta näytetä, seitsemäntenä päivänä siitä, kun päätös on hakijan ilmoittamalla osoitteella varustettuna annettu postin kuljetettavaksi.

(2 mom. kuten HE)

## 12 §

*Oikeusapumaksu*

Oikeusaputoimisto perii hakijalta (*poist.*) oikeusapumaksun oikeusavun myöntäessään tai toimittaessaan 11 §:n 2 momentissa tarkoitetun pyynnön tuomioistuimen ratkaistavaksi. *Oikeusapumaksun suuruudesta säädetään valtioneuvoston asetuksella.*

(2 mom. kuten HE)

## 13 §

*Oikeusavun alkamisajankohta ja kesto*

Oikeusapu voidaan myöntää hakemuspäivästä lukien tai, jos edellytykset siihen ovat olemassa, myös taannehtivasti koskemaan asiassa jo suoritettuja tarpeellisia toimenpiteitä. Oikeusapu on voimassa kaikissa oikeusasteissa, joissa asiaa käsitellään. (*Poist.*)

*Muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa oikeusapua ei voida myöntää taannehtivasti koskemaan muutoksenhakua edeltäneitä toimenpiteitä, ellei hakija saata todennäköiseksi, että hän ei ole pätevästä syystä hakenut oikeusapua aikaisemmin. (Uusi 2 mom.)*

(3 mom. kuten HE:n 2 mom.)

(4 mom. kuten HE:n 3 mom.)

## 14 ja 15 §

(Kuten HE)

## 16 §

*Oikeusapupäätöksen muuttaminen ja oikeusavun lakkaaminen*

(1 mom. kuten HE)

Pääasiaa käsittelevä tuomioistuin voi aina 1 momentissa mainituin edellytyksin käsiteltävään olevassa asiassa muuttaa oikeusapupäätöstä tai päättää oikeusavun lakkaamisesta. (*Poist.*)

*Oikeusavun saajan omavastuuosuutta muutettaessa määrätään, sovelletaanko uutta päätöstä taannehtivasti. Oikeusavun lakkaamisesta päätettäessä määrätään, onko oikeusapua saa-*

*neen suoritettava valtiolle korvaus saamastaan oikeusavusta, sekä vahvistetaan korvauksen määrä. (Uusi 3 mom.)*

(4 mom. kuten HE:n 3 mom.)

## 3 luku

**Korvaukset**

## 17 ja 18 §

(Kuten HE)

## 19 §

*Todistelukustannusten korvaaminen eräissä tapauksissa*

*Jos oikeusavun saajan nimeämän todistajan kuuleminen on ollut selvästi aiheetonta, voidaan oikeusavun saaja velvoittaa korvaamaan valtiolle sen varoista todistajalle maksettavaksi määrätty korvaukset.*

## 20 §

*Omavastuuosuuden määrittäminen*

(1 ja 2 mom. kuten HE)

*Yksityiselle avustajalle maksettavaksi tuomittulle omavastuuosuudelle on vaadittaessa määrättävä vuotuista viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 4 §:n 3 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut tuomitsemispäivästä. (Uusi)*

## 21 §

*Korvauksen periminen ulosottoteitse ja viivästyskorko*

Oikeusaputoimiston päätöksen nojalla saadaan oikeusavun saajalta ulosottaa valtiolle tuleva omavastuuosuus, ne valtion varoista oikeusavun saaneen puolesta maksetut kulut, jotka eivät kuulu (*poist.*) oikeusavun etuuksiin, sekä oikeusapumaksu ilman tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosotto-toimin annetussa laissa (367/1961) säädetään.

Ennen perimistoimenpiteisiin ryhtymistä oikeusaputoimiston on varattava maksuvelvolliselle tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos valtiolle tulevaa omavastuuosuutta tai oikeusapumaksua ei ole suoritettu eräpäivänä, saadaan viivästyskorkona korkolain (*poist.*) 4 §:n 3 momentin mukainen viivästyskorko kuukauden kuluksi siitä päivästä, jona maksuvelvollisuutta koskeva tuomioistuimen päätös on ollut asianosaisen saatavissa tai jona maksuvelvolliselle on lähetetty lasku.

22 ja 23 §  
(Kuten HE)

4 luku

#### **Muutoksenhaku**

24 §

*Oikeusaputoimiston päätöksen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi*

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Oikeusaputoimiston tämän lain nojalla tekemiin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla, jollei muussa laissa toisin säädetä.

25 §  
(Kuten HE)

26 §

*Muutoksenhaku*

Tuomioistuimen tämän lain nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla pääasian yhteydessä tai, jos päätös on tehty ennen pääasian ratkaisemista, erikseen noudattaen, mitä valittamisesta pääasiassa säädetään.

(2 mom. kuten HE)

27 §

*Käsittely tuomioistuimessa*

Tuomioistuimen on käsiteltävä pääasiasta erillisenä ratkaistava oikeusavun myöntämistä, muuttamista ja lakkaamista koskeva asia kiireellisenä. Pääasiasta erillisenä ratkaistava oikeusapua koskeva asia käsitellään kärjäoikeudessa noudattaen soveltuvin osin, mitä hakemusasioden käsittelystä säädetään, ja hallinto-oikeudessa sekä vakuutus-oikeudessa noudattaen soveltuvin osin, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään. (*Poist.*)

*Kärjäoikeus, hallinto-oikeus ja vakuutus-oikeus voivat ratkaista oikeusapua koskevan asian myös yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Jos hakija ei ole päätöstä annettaessa paikalla ja muutoksenhaku edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista, päätöksen antamispäivä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista silloin, kun asiaa ei ratkaista pyynnön mukaisesti. (Uusi 2 mom.)*

5 luku

#### **Erinäiset säännökset**

28 §  
(Kuten HE)

29 §

*Tarkemmat säännökset*

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta (*poist.*) annetaan oikeusministeriön asetuksella.

30 §  
(Kuten HE)

31 §

*Siirtymäsäännökset*

(1 mom. kuten HE)

Asiassa, jossa ennen tämän lain voimaantuloa on myönnetty maksuton oikeudenkäynti, sovelletaan *tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.*

Asiassa, johon ennen tämän lain voimaantuloa on myönnetty yleistä oikeusapua, sovelletaan *tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.*

## 2.

### Laki

#### valtion oikeusaputoimistoista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1—5 §  
(Kuten HE)

6 §

Julkisen oikeusavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikissa toimeksiannoissaan noudattaa hyvää asianajajatapaa. *(Poist.)*

*Julkinen oikeusavustaja on asianajajayhdistyksen valvonnan alainen niin kuin asianajajista annetun lain (496/1958) 6, 6 a ja 7 §:ssä säädetään asianajajasta. (Uusi 2 mom.)*

7 ja 8 §  
(Kuten HE)

9 §

Julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä on voimassa, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään tai määrätään. *(Poist.)*

*Oikeusaputoimen johtaja ei saa avustaa oman oikeusapupiirinsä julkisen oikeusavustajan asiakkaan vastapuolta. Muuten eri oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat voivat avustaa vastapuolia, jolleivät he yksittäisessä asiassa ole esteellisiä. (Uusi 2 mom.)*

10 §  
(Kuten HE)

11 §

Julkisten oikeusavustajien on annettava toisilleen pyynnöstä virka-apua. *(Poist.)*

*Oikeusaputoimisto vahvistaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sekä Euroopan yhteisön tuomioistuimen oikeusapuhakemukseen tarvittavat Suomessa asuvien henkilöiden tulo- ja varallisuustiedot. Julkiset oikeusavustajat voivat antaa korvauksetta virka-apua ulkomaisille oikeusapuviranomaisille. (Uusi 2 mom.)*

12—15 §  
(Kuten HE)

16 §

(1 mom. kuten HE)

Tällä lailla kumotaan valtion oikeusaputoimistoista 6 päivänä helmikuuta 1998 annettu laki (106/1998) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

## 3.

**Laki****oikeudenkäymiskaaren 12 ja 15 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 14 §:n 2 momentti sekä 15 luvun 2 §:n 1 momentti ja 4 §:n 1 momentti *sekä*

*lisätään* 15 luvun 2 §:ään uusi 3 ja 4 momentti

sellaisina kuin ne ovat, 12 luvun 14 §:n 2 momentti laissa 111/1998, 15 luvun 2 § laeissa 30/1993 ja 444/1999 sekä 15 luvun 4 §:n 1 momentti laissa 690/1997, seuraavasti:

12 luku

**Asianosaisista**

14 §

(Kuten HE)

15 luku

**Oikeudenkäyntiasiamiehestä**

2 §

*Jollei muussa laissa toisin säädetä* oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä (*poist.*) henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

(3 mom. kuten HE:n 2 mom.)

*Myös muu* kuin 1 ja 2 momentissa mainittu, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu *voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana:*

1) 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa asiassa;

2) hakemusasiassa, joka ei ole riittävä;

3) kirjaamisasiassa; sekä

4) maaoikeusasiassa.

(4 mom. *poist.*)

4 §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös  
 (Kuten HE)

## 4.

**Laki****oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 2 luvun 2 §:n 1 ja 4 momentti, 4 §:n 1 ja 3 momentti sekä 10 ja 11 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 107/1998, seuraavasti:



2 luku

**Asianosaisen avustamisesta**2 ja 4 §  
(Kuten HE)

10 §

Tämän luvun mukaan määrätyle puolustajalle, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle sekä puolustajan saaneen vastaajan ja oikeudenkäyntiavustajan saaneen asianomistajan nimeämälle todistajalle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvien osien, mitä oikeusapulain 17 §:ssä ja

18 §:ssä säädetään avustajan ja todistajan palkkioista ja korvauksista. (Poist.)

*Vastapuolen korvausvelvollisuudesta valtiolle on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeusapulain 22 §:ssä säädetään. (Uusi 2 mom.)*

*Edellä 4 §:ssä ja tässä pykälässä tarkoitettuihin päätöksiin haetaan muutosta noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 26 §:ssä säädetään. (Uusi 3 mom.)*

11 §  
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös  
(Kuten HE)

## 7.

**Laki****nuorista rikoksentekijöistä annetun lain 15 ja 23 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
kumotaan nuorista rikoksentekijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annetun lain (262/1940) 23 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 215/1955, sekä  
muutetaan 15 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 618/1974, seuraavasti:

15 §

— — — — —  
(2 mom. kuten HE)

Voimaantulosäännös  
(Kuten HE)

## 9.

**Laki****eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain 1 a ja 1 d §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista 29 päivänä maaliskuuta 1974 annetun lain (269/1974) 1 a §:n 1 momentti ja 1 d §, sellaisina kuin ne ovat, 1 a §:n 1 momentti laissa 891/1980 ja 1 d § laissa 270/1987, seuraavasti:

## 1 a §

Poliisimiehelle, rajavartiomiehelle, tullimiehelle, vankeinhoitotehtävissä olevalle ja järjestystä ylläpitämään asetetulle valtion palveluksessa olevalle, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta viran toimittamisessa tai työssä tapahtuneen lainvastaisen voimakeinojen käyttämisen vuoksi, on myönnettävä vapautus oikeusapulain ( / ) 4 §:ssä tarkoitetuista maksuista ja kustannuksista. Jos asian laadun vuoksi tai muusta syystä on ilmeistä, ettei hän kykene ilman avus-

tajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asian käsittelyssä, *hänelle on hakemuksesta* määrättävä (*poist.*) oikeudenkäyntiavustaja.

## 1 d §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös  
(Kuten HE)

## 10.

## Laki

**eräistä oikeudenkäynneistä kunnan tai kuntainliiton palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnan tai kuntainliiton varoista annetun lain *muuttamisesta***

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* eräistä oikeudenkäynneistä kunnan tai kuntainliiton palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnan tai kuntainliiton varoista 6 päivänä tammikuuta 1984 annetun lain (21/1984) 2 §:n 1 momentti, 4 §:n 2 momentti sekä 5 ja 8 §, sellaisina kuin niistä ovat 4 §:n 2 momentti ja 8 § laissa 271/1987, sekä

*lisätään* lakiin uusi 1 a §, seuraavasti:

1 a §  
(Kuten HE)

## 2 §

Kunnan tai kuntainliiton palveluksessa olevalle, jolla on lakiin perustuva oikeus voimakeinojen käyttämiseen ja jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta viran toimittamisessa tai työssä tapahtuneen lainvastaisen voimakeinojen käyttämisen vuoksi, on myönnettävä vapautus oikeusapulain ( / ) 4 §:ssä tarkoitetuista maksuista ja kustannuksista. Jos asian laadun vuoksi

tai muusta syystä on ilmeistä, ettei hän kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asian käsittelyssä, *hänelle on hakemuksesta* määrättävä (*poist.*) oikeudenkäyntiavustaja.

4 ja 5 §  
(Kuten HE)

8 §  
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös  
(Kuten HE)

---

## 12.

### Laki

#### mielenterveyslain 27 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
muutetaan 14 päivänä joulukuuta 1990 annetun mielenterveyslain (1116/1990) 27 §, sellaisena  
kuin se on laissa / , seuraavasti:

#### 27 §

*Hoitoon määrätyn avustaminen hallinto-oikeu-  
dessa **ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa***

*Hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus  
voi määrätä tahdostaan riippumatta hoitoon  
määrätylle avustajan, jos hoitoon määrätty sitä  
pyytää tai tuomioistuim harkitsee sen määräämi-  
sen muutoin tarpeelliseksi.*

*Oikeusavusta hallinto-oikeudessa ja korkeim-  
massa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asias-  
sa säädetään oikeusapulaissa ( / ).*

*Jos hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oi-  
keus määrää avustajan, vaikka hoitoon määrät-  
ty ei ole ilmoittanut sitä haluavansa, on avusta-  
jan määräämisestä soveltuvin osin ja avustajal-  
le tulevasta palkkiosta ja korvauksesta voimas-  
sa, mitä oikeusapulaissa säädetään, riippumat-  
ta siitä, onko hoitoon määrätylle myönnetty tai  
myönnetäänkö hänelle oikeusapulaissa tarkoi-  
tettua oikeusapua. (Uusi 3 mom.)*

---

Voimaantulosäännös  
(Kuten HE)

#### Valiokunnan uudet lakiehdotukset

## 15.

### Laki

#### rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
**muutetaan** rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889)  
7 luvun 2 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 580/2001, seuraavasti:

## 2 §

Käräjäoikeus voi tässä laissa tarkoitettuja asioita käsitellessään myöntää oikeusapua niin kuin oikeusapulaissa säädetään. Kirjallista sel-

vitystä taloudellisista oloista ei tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2002.

## 16.

**Laki*****talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain muuttamisesta***

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

**lisätään** talous- ja velkaneuvonnasta 4 päivänä elokuuta 2000 annettuun lakiin (713/2000) uusi 6 a § seuraavasti:

## 6 a §

***Oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen***

Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa saa toimia 6 §:ssä tarkoitettu ja oikeudenkäymiskaaren

15 luvun 2 §:n 4 momentin kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2002.

***Valiokunnan lausumaehdotukset***

1. Eduskunta edellyttää, että järjestetään asianmukainen seuranta uudistuksen oikeuspoliittisten tavoitteiden toteutumisesta ja kustannusvaikutuksista sekä arvioidaan ulkoprosessuaalisia asioita koskevan rajauksen tarpeellisuutta.
2. Eduskunta edellyttää, että seurataan valtion oikeusaputoimistojen työmäärän kehitystä ja palveluiden alueellista saatavuutta, huolehditaan ammattitaitoisen henkilökunnan riittävyydestä ja sen asianmukaisesta palkkauksesta.

Helsingissä 23 päivänä marraskuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

|      |                                  |                                 |
|------|----------------------------------|---------------------------------|
| pj.  | Henrik Lax /r                    | Kirsi Ojansuu /vihr (osittain)  |
| vpj. | Matti Vähänäkki /sd              | Veijo Puhjo /vas                |
| jäs. | Sulo Aittoniemi /alk             | Susanna Rahkonen /sd (osittain) |
|      | Leena-Kaisa Harkimo /kok         | Tero Rönni /sd                  |
|      | Erkki Kanerva /sd                | Mauri Salo /kesk                |
|      | Toimi Kankaanniemi /kd           | Timo Seppälä /kok               |
|      | Annika Lapintie /vas (osittain)  | Lasse Virén /kok                |
|      | Paula Lehtomäki /kesk            | Seppo Lahtela /kesk (osittain). |
|      | Kari Myllyniemi /kesk (osittain) |                                 |

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Timo Tuovinen.

## VASTALAUSE 1

**Perustelut**

Kun hallituksen esitys tulee lähes sellaisenaan hyväksytyksi sekä lakivaliokunnassa että eduskunnassa, niin se tulee lisäämään merkittävästi valtion kustannuksia. Kun jokaiselle henkilölle ei vielääkään voida järjestää oikeusapua valtion toimesta, ei ainakaan vähänkään parempituloisille, olisi perusteltua, että oikeusapua rajattaisiin eräiltä ryhmiltä, joilla tarkoitamme useampikertaisia rikoksenuusijoita. Ei ole oikein, että henkilö, joka useita kertoja, jopa kymmeniä kertoja on saanut valtion puolesta avustajan, ei ota lainkaan opikseen, vaan jatkaa rikollista toimintaansa.

Valiokunnan mietintöön sisältyvän 1. lakiehdotuksen 1 luvun 6 ja 7 § rajaa jossain määrin tarpeetonta oikeusapua, mutta ei riittävästi eikä ainakaan riittävän selkeäkielisesti. Vaikka 6 §:n 2 momentin 2 kohta rajoittaa oikeusapua yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai joissa syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan käyttämistä, niin oikeus ja kohtuus ei toteudu. Oikeusapua ko. säännöksen mukaan voidaan jättää antamatta sellaisissakin tapauksissa, joissa saat-  
taa olla tulossa ankarakin vapausrangaistus, mutta "syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan käyttämistä".

Vaikka siis 6 §:n 2 momentin 2 kohta periaatteessa mahdollistaa myös useampikertaisen uusijan jättämisen oikeusavun piiristä, olisi selkeämpi säätää siitä selkokielineen oma säännöksensä. Se sopisi paremmin 7 §:n yhteyteen, jossa muutenkin kielletään "oikeuden väärinkäyttämisen".

On ymmärrettävää, että suomalaiset, jotka suhtautuvat hyvin myötäsukaisesti rikoksenteijöihin, torjuvat sellaisen lainsäädännön, jolla rajataan oikeusapu joltakin kansanosalta rikolli-

sen käyttäytymisen vuoksi. Tälle on kuitenkin perustelunsa. Useampikertaiset rikoksenteijät ovat jo hyvin tottuneita esiintymään oikeudessa ja pystyvät paremmin puolustamaan itseään kuin aloitteleva oikeusavustaja. Myös oikeuden jäsenillä on velvollisuus huolehtia syytetyn oikeusturvasta. Kun raja-  
us koskisi vielä asioita, joissa odotettavissa oleva rangaistus olisi enintään kolme kuukautta vankeutta, on kyseessä varsin vähäinen rikos.

Rangaistuksilla pitäisi olla myös erityisestä-  
vä vaikutus. Moninkertainen uusija on jo saanut riittävän monta mahdollisuutta parantaa tapansa. Miksi yhteiskunnan on siedettävä tällaista käyttäytymistä loputtomiin, varsinkin kun tästä syystä saattaa joku ensikertalainen jäädä rahanpuutteen vuoksi vaille oikeudellista apua.

**Ehdotus**

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

*että valiokunnan mietintöön sisältyvän 1. lakiehdotuksen 7 § hyväksytään muutettuna seuraavasti:*

## 7 §

*Oikeusavun rajoitukset*

Oikeusapua ei anneta, jos:

(1 ja 2 kohta kuten LaVM)

3) asian ajaminen olisi oikeuden väärinkäyttämistä; (poist.)

4) hakija on moninkertainen rikoksenuusija eikä käsiteltävässä rikosasiassa ole odotettavissa kolmea kuukautta ankarampaa vapausrangaistusta; tai (Uusi 4 kohta)

(5 kohta kuten LaVM:n 4 kohta)

Helsingissä 23 päivänä marraskuuta 2001

Kari Myllyniemi /kesk  
Mauri Salo /kesk  
Sulo Aittoniemi /alk

## VASTALAUSE 2

**Perustelut**

Uuden oikeusapujärjestelmän käsittelyssä on kiinnitetty huomiota siihen, että oikeustieteellisen loppututkimuksen suorittaneet lakimiehet ovat kelpoisuudeltaan eri asemassa riippuen siitä, ovatko he Suomen Asianajajaliiton jäseniä ja oikeutetut käyttämään asianajajan nimikettä. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin yleissäännös asettaa heidät samaan asemaan, mutta kelpoisuusehdot ovat erilaisia oikeusapulain 8 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:ssä. Rikosasioissa puolustajaksi tai avustajaksi oikeustieteen kandidaatti käy vain poikkeustapauksissa.

Kyseinen jaottelu on perusteeton, koska niin asianajajaliitossa kuin sen ulkopuolellakin on sekä hyviä että vähemmän kelpoisia alan edustajia. Kaiken lisäksi on huomattava, että puolustajaksi ja avustajaksi käy rikosasioissa julkinen oikeusavustaja, vaikka hän ei olisikaan Suomen

Asianajajaliiton jäsen. Tästä syrjivästä ja vapautta kilpailuakin estävästä lainsäädännöstä tulisi luopua.

Valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 7 §:ssä säädetään julkisen oikeusavustajan sivutoimista. Siinä ei kuitenkaan kielletä suoranaisesti asianajotehtävien vastaanottamista omaan lukuunsa. Tämä on syytä mainita laissa, koska julkisen oikeusavustajan tehtävä on selvästi päätoimi, jossa ei ole sijaa minkäänlaisille sivuansioille.

**Ehdotus**

Edellä olevan perusteella ehdotan,

*että valiokunnan mietintöön sisältyvän  
1. lakiehdotuksen 8 §, 2. lakiehdotuksen 7 § ja 4. lakiehdotuksen 2 luvun 2 §  
hyväksytään muutettuina seuraavasti:*

**1. lakiehdotus**

## 8 §

(1 mom. kuten LaVM)

Yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun

2 §:n 1 momentin mukaan avustajaksi kelpoinen henkilö. (Poist.)

(3 ja 4 mom. kuten LaVM)

**2. lakiehdotus**

## 7 §

Julkinen oikeusavustaja ei saa olla osakkaana, yhtiömiehenä tai jäsenenä asianajotoimintaa harjoittavassa yhtiössä tai muussa yhteisössä,

*eikä ottaa vastaan asianajotehtäviä omaan lukuunsa. Hänellä ei myöskään saa olla muuta sellaista tehtäväänsä haittaavaa palkattua tointa, josta on oikeus kieltäytyä.*



#### 4. lakiehdotus

2 luku

##### **Asianosaisen avustamisesta**

2 §

Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n nojalla määrätävä julkinen oikeudenkäyntiavustaja, asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkin-

*non suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä.*(Poist.) Puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä.

— — — — —  
(4 mom. kuten LaVM)

Helsingissä 23 päivänä marraskuuta 2001

Sulo Aittoniemi /alk

Yhdymme vastalauseeseen 1. ja 4. lakiehdotusta koskevin osin: Mauri Salo /kesk, Paula Lehtomäki /kesk, Kari Myllyniemi /kesk, Toimi Kankaanniemi /kd.

Yhdyn vastalauseeseen 4. lakiehdotusta koskevin osin: vjäs. Seppo Lahtela /kesk.